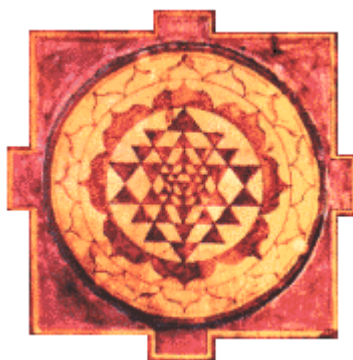

Tantrismus a neotantrismus

Georg Feuerstein, Ph.D.

Z angličtiny pro portál TantraJOGA.cz přeložil Richard Mag.

Editor a transliterace Rasa Ravi.

Definice Tantrismu

Tantrismus je široký pojem, kterým západní zájemci o indické duchovní nauky označují určitý druh nauky jak v hinduismu, tak i buddhismu. Nelze ho ovšem tak snadno specifikovat, protože obsahuje široké spektrum filozofií a praktik. Kdybychom se přesto pokusili o zjednodušený popis, našli bychom následující společné črty většiny tantrických škol:

1. Zasnovení a vedení žáka kvalifikovaným guruem.
2. Víra, že mysl a hmota jsou manifestací vyšší, duchovní skutečnosti, která je naší všudypřítomnou podstatou.
3. Víra, že duchovní skutečnost (*nirvána*) není odlišná od empirické skutečnosti bytí (*samsára*), ale je její podstatou.
4. Víra v možnost dosažení trvalého osvícení nebo osvobození ještě v tomto těle.
5. Cíl (osvobození–osvícení) je dosahován skrze probuzení *kuṇḍaliní-śakti*, duchovní síly dřímající v lidském těle i vědomí.
6. Víra ve znovuzrození bytostí. Tento koloběh lze přerušit pouze osvícením. Řetěz znovuzrození je určen morální kvalitou životů ve shodě s karmickým zákonem.
7. Předpoklad, že nyní žijeme v černém věku zvaném *kalijuga*. Z toho důvodu je zapotřebí přijímat jakoukoli pomoc na duchovní cestě, včetně praktik považovaných konvenční morálkou za škodlivé.
8. Víra v magickou účinnost rituálů, založené na teorii, že mikrokosmos (lidské bytí) je přesným obrazem makrokosmu (vesmíru).
9. Možnost získání různých psychických sil během duchovní praxe, s možností jejich využití pro duchovní a materiální účely. Výstraha před nebezpečím jejich zneužití.
10. Pochopení sexuální síly jako důležitého zdroje energie, která má být rozumně využita k povzbuzení duchovních procesů, místo jejího plýtvání orgasmickým uvolněním.
11. Důraz na vlastní praktické zkušenosti a sebe-zkoumání.

Tantrismus je okultní esoterickou tradicí obsahující tajné disciplíny. Tato učení jsou tedy tajná, a nemůžou, nebo nesmějí být vyzrazeny nezavěšeným. Proto tantričtí zasvěcení přísahali utajení. V dílu *Kulārṇava-tantra* (II.6), známém středověkém sanskrtském písmu o tantrismu, lze najít následující verš:

Toto musíš udržovat v tajnosti a nesdělovat to nikomu, pouze oddanému stoupenci nebo žáku, jinak způsobíš jejich pád.

Tato slova byla vyslovena Šivou, božským autorem této a jiných tanter. Byla určena jeho nebeské choti, bohyni Déví. Skutečnost, že sám Šiva přikázal Bohyni pečlivě utajit tantrické učení, svědčí o jeho vysoké důležitosti.

Tento postoj se jeví být podstatným, přestože časem umožnil vznik elitářství v tantrických kruzích. Důvodem je skutečnost, že bez morální, emocionální, mentální a duchovní přípravy může tantrismus uvrhnout praktikanta do smrtící pasti. Jde o silně účinné metody, které se mohou snadno obrátit proti každému, kdo je nedostatečně připraven.

Většina tantrických nauk nikdy nebyla napsána. Byly přenášeny metodou „od úst k uchu“ náležitě připraveného žáka. Někdy byly šeptány do ucha studenta s požadavkem absolutního utajení. Podle některých písem mají být dokonce i bohové vyloučeni z tajného tantrického učení.

Neotantrismus a popularizace esoterických učení

V ostrém kontrastu k uzavřenému postoji tradičního tantrismu stojí neotantrismus dnešní doby. Jako názornou ukázkou lze citovat autory populární knihy o tantrické józe, začínající svoje instrukce o zakládání tantrické skupiny prohlášením, že víra v gurua „se stala objevením tisku již před staletími zastaralou“. Propagují svou knihu jako „dokonalého gurua“. Je na místě se ptát, jaká je funkce a vhodnost autoritativních guruů pro naši dobu, ale odmítnout duchovní autority a nahradit je knihami ovšem není možné. Místo toho bychom měli věnovat pozornost následujícímu postřehu v *Kulārṇava-tantrě* (I.96-97):

Blázen je ten, kdo je zamilovaný do knih a nevidí přítom Pravdu v Sobě ukrytou. Je jako tupý pasák hledající kozu ve studni, ačkoliv je v jeho blízkosti.

Verbální znalost je ke zdolání dualismu světa nepoužitelná, stejně jako temnota nezanikne pouhou mluvou o lampě.

Neotantrismus se stal pevnou črtou hnutí New Age popularizací tantrických nauk. Zdá se, že v mnoha případech se učitelům tohoto nového druhu tantrismu nedostalo řádného zasvěcení kompetentním tantrickým guruem. Tito New Age učitelé rozhodně nestudovali tantrická písma do hloubky a uniká jim skutečné sdělení těchto děl. Je zde pak nebezpečí z nepochopení a překroucení skutečného smyslu. Vulgárnost se pak stává běžnou součástí této formy populární literatury.

Toto nebezpečí není omezeno pouze na tantrické texty, ale je v západní kultuře obecně všudypřítomné. Snadnou dostupností buddhistické, taoistické a jiné duchovní literatury se vytvořilo nadbytečné množství znalostí o jiných kulturách a náboženstvích. Šíření kdysi posvátných a těžko dostupných vědomostí umožnilo vzestup samolibé domýšlivosti, projevující se domněnkou, že jsme ve svém

duchovním hledání dál než tomu ve skutečnosti opravdu je, a že se nepotřebujeme podrobit obtížné a celoživotní zkoušce duchovní transformace. Zmíněnou morální závadu výstižně charakterizoval zesnulý Chögyam (Čhögjam) Trungpa:

Naše ohromná sbírka vědomostí a zkušeností je pouze částí projevu ega, částí jeho velkolepé kvality. Projevujeme je světu, a tím, že tak činíme, se ubezpečujeme v tom, že žijeme jako „duchovní“ lidé. Ve skutečnosti jsme ale pouze vytvořili antikvariát.

V rozporu s populární představou neexistuje žádná zkratka k duchovní realizaci. Blaženost a svoboda se dosahují jenom vítězstvím nad sebou samým. Žádná droga, žádný elektronický přístroj ani sexuální cvičení nemůžou za nás uskutečnit tento vznešený úkol vlastní transcendence.

Popularizovaný tantrismus je měkký na osobnost, ego, a tím vzniká riziko degenerace v černou magii. Pravdou ovšem zůstává, že tantrismus je postaven na magickém poměru ke světu, a v praxi jde o aplikaci zákona „jak nahoře, tak dole – jak uvnitř, tak vně“. To je v případě černé magie bezohledně zneužíváno pro sobecké účely.

Zatímco pravý tantrismus je cestou k transcendenci bytosti, černá magie je vždy pokusem ukojit egoistické žádosti, které často vyžadují použití sil proti ostatním a tím zničit jejich naděje na štěstí. Černý magik vidí jenom svoje uspokojení a ostatní osoby jsou nezajímavé. Jak lze očekávat, v tomto případě nebude dosažena blaženost a svoboda slibována v tantrických textech.

Historie tantrismu Indie a oblastí kolem Himálaje má svůj podíl nad tímto morálním úpadkem. Indický učenec Brajamadhava Bhattacharya (Bradžamadhava Bhaṭṭáčárja), zasvěcenec do tantrismu levé ruky, o tom napsal:

Od narkomanů po alkoholiky, od zvrhlíků po maniaky, všichni otevírají svoje kluby pod neurčitým deštníkem jógy a tantry. Tantra se stala snadným útočištěm pro zvrhlíky. Ale skutečná tantra se zabývá bytostí, srdcem a duší, podrobením si smyslů a emocí, což způsobuje objevení se pravé identity bytí.

V krajině svého původu byly tantrické nauky zneváženy z důvodu širokého zneužívání. Opravdový duchovní život vzkvétá většinou v utajení, naopak pošetilý člověk vždy dává veřejně na obdiv svoje pochybné výsledky a velkou samolibost.

Orgasmus a hledání blaženosti

Nebezpečí prosazování egoismu v popularizovaném tantrismu je zřejmé z postoje některých neotantriků k orgasmu. Na rozdíl od názoru zesnulého Swami Agehananda Bharatiho (Svámí Agéhananda Bháratí, v Rakousku narozený americký profesor antropologie), přikazují buddhistický i hinduistický tantrismus praktikujícím mužům, aby zadrželi semeno spolu s dechem a myslí. Jinými slovy, orgasmus není součástí tantrického repertoáru. Jak říkají buddhistické tantry: „Osvícená mysl“ (bódhičitta) nesmí být vybita. To znamená, že semeno je přirovnáváno k touze po osvícení. Orgasmus totiž nevede k blaženosti, ale pouze k příjemným pocitům. Z toho důvodu se tedy opravdový praktikant musí orgasmu vyhnout.

K tomu účelu jsou, především pro muže, doporučovány různé techniky. A taky proto, že mají tendenci dosáhnout orgasmu podstatně rychleji. Kromě velkého sebeovládání a mistrovské kontroly tělesných reakcí aplikuje muž roz-

vážně tlak na perineum, aby předešel ejakulaci. Když se ale tato technika stane zvykem, může být hazardem se zdravím. Výhodnější je vyhnout se sexuálnímu vzrušení až do okamžiku hrozící ejakulace. Když už ejakulace začne, semeno se uvolní do močové trubice a perineální trik přinutí semeno jít do močového měchýře.

Ti, kteří hledají tu nejlepší z obou možností, se učí kontrolovat své genitální funkce do takové míry, že jsou schopni vsát ejakulované semeno zpátky penisem. Tato kuriózní jógová technika se nazývá vadžrólí-mudrá, a je popsána například v *Haṭha-jóga-pradípice* (III.83ff.), manuálu haṭhajógy z 14. století.

Přednosti tohoto cvičení mi unikly, protože již došlo k uvolnění. A tak tvůrčí síla, která mohla sloužit jako most k extázi, byla ztracena. Jediným smyslem vyhýbání se orgasmu je akumulace subtilní síly nebo nervové energie, zvané ódžas, která se vyplývá v momentě uvolnění během ejakulace.

Podle Bhattacharyi naakumuluje člověk během svého života tři jednotky síly ódžas. Pro dosažení definitivního duchovního vysvobození je ale zapotřebí sto jednotek, což značí, že tato akumulace musí přesáhnout více inkarnací. Bhattacharya neuvádí žádný duchovní zdroj tohoto tvrzení, může tedy klidně pocházet z ústní tradice. Ostatní školy zastávají názor, že je možné dosáhnout nejvyššího cíle v jediném životě. Jinými slovy, je možné vygenerovat dostatečné množství energie ódžas sexuální abstinencí a meditačními praktikami, a tak zajistit energetický základ nejvyššího osvícení během současného života člověka.

Každopádně jde v případě techniky vadžrólí o politováníhodné nepochopení zásadního energetického mechanismu posvátné sexuality. Většina tradičních tantrických škol klade důraz na probuzení tělesného erotického potenciálu bez riskování orgasmu, který pouze vyplývá tělesnou a psychickou energií.

V neotantrismu obecně převažuje zcela jiný postoj. Nejenom že jsou tantričtí partneři poučováni, aby se vzájemně vzrušovali až k hranici orgasmu, ale dokonce se očekává, že dosáhnou jednoho nebo i více orgasmů během každého „sezení“. Popřípadě jsou nabádáni k tomu, aby po vzájemné stimulaci nacházeli v orgasmu pomoc za účelem dosažení změny stavu vědomí, což z mého pohledu maří smysl předchozího rituálu.

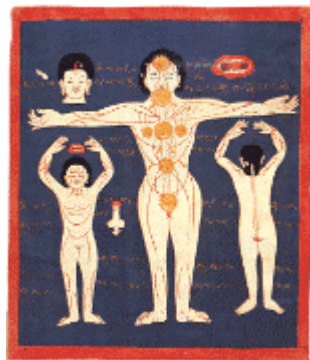
Rituál se tak zvrhává ve vyžívání se v rozkoších, nebo ve hru se vzájemným vzrušováním partnerů. To ovšem nemá nic společného s hrou lásky božského spojení, spíše pouze odstraňuje posvátnou bázeň celého jejího tajemství.

Asketa stejně jako senzualista si plete přírodu a „tělo“ s abstraktním světem oddělených entit. Při identifikaci své izolované individuality pociťuje vnitřní neúplnost. Senzualista se snaží tuto nedostatečnost kompenzovat extrakcí radostí (rozkoší) ze světa existujícího mimo něj jako něco omezeného. Na druhé straně dělá asketa svým postojem „kyselého vína“ z nouze ctnost. Oba přístupy

selhávají na rozlišování mezi radostí a hledáním radosti, mezi chutí nebo touhou a jejím zneužíváním, a pochopí, že dosažená radost vlastně radostí není. Radost je milostí a neposlouchá příkazy vůle. Vzniká ze vztahu člověka a jeho vnitřního světa. Přichází nežádaná, podobně jako mystický vhled. Lze říct, že souvislost může být plně pochopena pouze nejdýš bdělou myslí a smysly.

Neotantrismus a past ega

Neotantrismus je zneuctěním tantrismu nesprávným pochopením jeho prostředků i cílů. Sexuální rituál a ostatní tantrické nástroje se považují za prostředky k dosažení „vyšších“ stavů a zkušeností. Ale právě toto základní cílové zaměření odsuzuje každý pokus k neúspěchu. Cíl a prostředky jsou postaveny na existenci jáství, které je ale zapotřebí překročit. Swami Chetanananda (Svámi Čétánánanda)

ve své knize „Dech boha (*The Breath of God*)“ uvádí případ muže, který mu rozrušeně vyprávěl, jak jednou během sexu cítil „obrovský nával energie“ do hlavy a potom se pokoušel ten zážitek opakovat tím způsobem, že praktikoval sex každý den. Swami k tomu vtipně poznamenal:

V každém náboženství pořád znovu a znovu nacházíme tendenci hledat něco, co tady není, nebo ho je jen velmi omezeně. Vidíte ten podstatný problém celé myšlenky? Je to plán hodný Toma Sawyera a vsadím se, že to končí tím, že to někdo bude mít hodně vybileno.

Moudří praktikanti zjišťují, že osvícení, nebo realizace Bytí, nemůžou být vynuceny. Jakékoliv jástvím motivované úsilí na duchovní cestě je sebezničující, protože vede k růstu ega, a ne k jeho překročení. Myš-

lenky na možnost vynucení osvícení bychom se měli zbavit jako první. Jak poznamenal Ananda Coomaraswamy (Ánanda Kumárasvámi) ve své překrásné, v současnosti již klasické eseji o hindobuddhizmu „ideál spontánnosti“ (sahadža): Všechno, co je pro nás nejlepší, přijde do našich rukou samo – ale když se něco snažíme předběhnout, ustavičně nám to uniká.

Kritické hodnocení neotantrismu

Při upozorňování na pošetilosti a různá nebezpečí neotantrismu nemám na mysli odsuzování tohoto hnutí jako celku. Nepochybně se stal důležitým faktorem ve vznikající duchovnosti s kladným přístupem k tělu. Poskytuje smysl a naději pro ty, kteří vyrůstali v provinilém puritanismu a konvenčním sexu. Nabízí taky určitý základ, nebo pocit jistoty těm, kdo by jinak byli kulturně a sociálně zmítáni. Proto je případným kandidátům tantrické skupiny slibováno, že „již nikdy nebudeš sám, získáš milující, podporující přátele, najdeš smysl života, dosáhneš úplné rovnosti s opačným pohlavím“.

Pro mnoho lidí jsou to pochopitelně žádoucí ideály. To má ovšem málo společné s duchovním životem, který značí učit se žít mimo plnost Božství tak, že tam již není obavy z osamocení, nedostatku přátel, bezúčelnosti, tedy v podstatě získávání zkušeností z krizí v různých oblastech života. Příjemné prostředí plné podpory je důležité především pro duchovní začátečníky. V tomto případě je tu ovšem nebezpečí degenerace v předstírání. Na druhou stranu, ze života mimo klášter nebo ochraňující skupinu, lze jednoznačně získat duchovní prospěch. Ten vzniká z konfrontací a konfliktů, kde je nutné naučit se nacházet božství v reálném světě.

Hlavní prospěšnost neotantrismu spočívá v přehodnocování lidského těla, nacházejícího se v zajetí pohlavnosti, jako východiska duchovního života. To závisí na dvou faktorech: za první, zda je jeho stoupenec schopen zdolat mentalitu konzumní společnosti, typickou pro západní svět, se svou zálibou v potěšení, lákadly a sebeobdivování. Za druhé, zda skutečně může v sobě probudit hluboký smysl pro duchovno, to děsivé mystérium, které nebude znehodnoceno v konvenci, formální náboženství, nebo elegantní rituály. Cesta sama je tím mystériem.